

1. BEVEZETÉS

A posztjugoszláv térség államaiban kialakuló demokratikus politikai rendszerek összehasonlító elemzése még várat magára a társadalomtudományokban. Ennek következtében kevés szó esik azon alkotmányos intézményekről is, melyek ellensúlyként tudnak megjelenni a végrehajtó hatalommal szemben. Tanulmányban ezen alkotmányos intézmények közül az alkotmánybíróságokat kívánom bemutatni.

A hatalommegosztás és az ellensúlyok közjogi szinten kialakult rendszerét alkotmányos és politikai szintű elemek egészítik ki. A közjogi jellegű hatalommegosztás akkor válik erőteljesebb politikai hatalommegosztássá, ha az egymással szembenálló intézmények a különböző politikai szereplők befolyása alatt állnak.

A kormánnyal szembeni legfontosabb ellensúlynak Nyugat-Európában az alkotmánybíróságok számítanak. A térség alkotmánybíróságai az alkotmányok rendelkezései szerint önálló és független állami szervek, amelyek az alkotmányosságot, törvényességet, valamint az emberi- és kisebbségi jogokat védik. A határozatok véglegesek, végrehajthatóak és mindenre nézve kötelező erejűek.

Mielőtt a térség alkotmánybíróságainak jellemzésére és feladataik meghatározására rátérnék, a világban található alkotmányosságot védő szerveket szeretném röviden szemléltetni. Az európai modell – melybe a vizsgált országok alkotmánybíróságai is beletartoznak – legfőbb jellemzője, hogy az ellenőrzésre egy külön testületet állítanak fel. Ilyen működik például Ausztriában (1920), Németországban (1951), Olaszországban (1955), Portugáliában (1976), Törökországban (1976), Spanyolországban (1980), Lengyelországban (1985), valamint Kelet-Közép-Európa valamennyi államában a rendszerváltások óta.⁹⁷ Az angolszász modell szerint valamely bírói fórum látja el az alkotmányvédelmi feladatokat, például az Amerikai Egyesült Államokban a szövetségi Legfelsőbb Bíróság. Speciális fórumokat is létrehozott az államok, mint például Svájcban a Szövetségi Bíróság, Liechtensteinben az Állambíróság, Belgiumban az Egyeztető Bíróság (1983), továbbá Franciaországban az Alkotmánytanács (1959).⁹⁸ Vannak olyan országok is, ahol nincs alkotmánybíráskodás, mint például az Egyesült Királyságban, Hollandiában vagy Cipruson.⁹⁹

2. SZERBIA

Az alkotmánybíróságokat az egykori Jugoszláviában az 1963. április 9-én elfogadott föderatív alkotmány hozta létre valamennyi tagállamban, így Szerbiában is. A Szerbiai Alkotmánybíróságról szóló törvényt 1963. december 25-én fogadták el, mellyel létrehozták az alkotmányosság őrzőjének intézményét.¹⁰⁰ A taláros testület 1964. február 15-én kezdte meg működését, de nem rendelkezett a megsemmisítés jogával, csupán felhívta a törvényhozó figyelmét a problémára. Az 1990-ben elfogadott új alkotmány tette lehetővé, hogy független legyen az intézmény a többi hatalmi ágtól, ám ez a gyakorlatban nem működött. A demokratikus alkotmánynak megfelelően 2006-ban hozták létre az új összetételű intézményt. Az alkotmányban szavalt 15 fős testület utolsó tagjait csak nehezen sikerült megválasztani a politikai pártok és a bonyolult kiválasztási rendszernek köszönhetően.¹⁰¹ A Népképviselőház öt bírót a köztársasági elnök által javasolt 10 jelölt közül választ meg, a köztársasági elnök az Alkotmánybíróság öt bíróját a Népképviselőház által javasolt 10 jelölt közül nevezi ki, míg a Legfelsőbb Semmítőbíróság általános értekezlete öt bírót az Igazságszolgáltatási Tanács és az Állami Ügyész Tanács együttes ülésén javasolt 10 jelölt közül választ. Minden előterjesztett jelölt-listáról megválasztott jelöltek közül egynek az autonóm tartományokból kell lennie. Hivatalosan a testület nem határozta meg azokat a politikai kérdéseket (politikai doktrínát), melyeket „nem kíván” megtárgyalni, mivel azok a politikai pártokra tartoznak. Az Alkotmánybíróság határozatait olvasva megfigyelhető, hogy a legkisebb politikai tartalommal bíró témák tárgyalását is elutasítják, csupán a „legsúlyosabb” eljárásokat folytatják le.¹⁰² Az alkotmánybíróságról szóló törvényt 2007-ben fogadták el, míg az eljárási szabályokat 2008-ban helyezték hatályba.

A Szerbiai Alkotmánybíróság hatáskörei az alkotmány rendelkezéseinek megfelelően a következők:¹⁰³

- ☐ A törvények és más általános jogi aktusok alkotmánnyal, általánosan elfogadott nemzetközi szabályokkal és megerősített nemzetközi szerződésekkel való összeegyeztethetőségének vizsgálata.

---

⁹⁷ Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Osiris Kiadó. Budapest. 2007, 443. o.

⁹⁸ U.o. 444. o.

⁹⁹ Körösi András–Tóth Csaba–Török Gábor: *A magyar politikai rendszer*, Osiris Kiadó. Budapest. 2005. 527. o.

¹⁰⁰ *Istorijat suda*. Forrás: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/38-100009/istorijat-suda> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹⁰¹ *Ustavni Sud Srbije*. Forrás: http://www.ustavni.sud.sr.gov.yu/sastav/lat_index.php (Letöltve: 2011.12.08.)

¹⁰² *Ustavni Sud Srbije*. Forrás: http://www.ustavni.sud.sr.gov.yu/sudska_praksa/lat_bilteni.php (Letöltve: 2011.12.08.)

¹⁰³ *Nadležnost Ustavnog suda*. Forrás: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/40-100013/nadleznost> (Letöltve: 2013.01.11.)

- ☐ Nemzetközi szerződések alkotmányossági vizsgálata.
- ☐ Egyéb általános jogi aktusoknak a törvényességi vizsgálata.
- ☐ Autonóm tartományok és helyi önkormányzatok alapszabályainak és általános aktusainak alkotmányossági és törvényességi felülvizsgálata.
- ☐ Közfeladatot ellátó szervezetek, politikai pártok, civil szervezetek és kollektív szerződések alkotmányos és törvényességi vizsgálata.
- ☐ Joghatósági viták felmerülése esetén: bíróságok és más állami szervek között; köztársasági vagy tartományi szervek és helyi önkormányzatok között; tartományi és helyi önkormányzati szervek között; autonóm tartományok és települések között.
- ☐ Választási viták esetében, amikor a joghatóság nem tisztázott.
- ☐ Politikai pártok, szakszervezetek, egyesületek és vallási közösségek betiltása az alkotmánnyal összhangban.
- ☐ A köztársasági elnök felelősségre vonása alkotmányvétség következtében.
- ☐ A parlamenti képviselők mandátumának felfüggesztése esetén.
- ☐ Az ügyészek és ügyész-helyettesek felmondásának vizsgálata.
- ☐ Alkotmányjogi panasz.
- ☐ Autonóm tartomány határozatának megtámadása esetén a hatálybalépés elhalasztása.
- ☐ Autonóm tartomány alapszabálya elleni jogorvoslat.
- ☐ Helyi önkormányzat státútuma elleni jogorvoslat.
- ☐ További feladatok ellátás, melyeket az alkotmány vagy törvények a hatáskörébe utalnak.

3. HORVÁTORSZÁG

Horvátországban szintén az 1963-as alkotmány által jöhetett létre az első alkotmánybíróság, mely 1964-ben kezdte meg működését. A horvát alkotmánybíróság történetét két részre oszthatjuk: egyrészt a szocialista föderáció részekén megélt időszakra (1964-1991), másrészt a függetlenség óta eltelt időre.¹⁰⁴ Az 1990. december 22-én elfogadott új alkotmány határozta meg az új alkotmánybíróság keretét. Ennek értelmében a taláros testület tizenegy bíróját a Képviselők Háza választotta meg a Megyék Háza ajánlása alapján. A bírák megbízási ideje nyolc évre szólt. A jelöltek jogászok, ügyvédek, ügyészek, bírák és egyetemi tanárok közül kerültek ki. Az alkotmánybíróság tagjai titkos szavazással négy évre választották meg az elnököt.

A 2000-es alkotmányos rendszerváltás óta a horvát alkotmánybíróság, amennyiben úgy ítéli, meg hogy az adott jogszabály az alkotmánnyal vagy a törvényekkel nincs összhangban, akkor hatályon kívül helyezheti; amennyiben pedig sérti az emberi és szabadságjogokat vagy egyének és csoportok között egyenlőtlen helyzetet teremt, megsemmisíti az adott jogszabályt. Az alaptörvény értelmében 2000-től a horvát alkotmánybíróság személyi testületét 13 bíró alkotja. Az alkotmánybíróvá válás feltétele, hogy az illető jelölt horvát állampolgár legyen, jogász végzettséggel rendelkezzen és legalább 15 éves munkatapasztalattal bíró ügyvéd vagy tudományos tevékenységet folytató egyén legyen. Jelöltállítási jog illeti meg az igazságszolgáltatási szerveket, a jogtudományi iskolákat, a kamarát, a jogász szövetségeket, a politikai pártokat és a magánszemélyeket egyaránt. A parlament illetékes bizottsága meghallgatja a jelölteket és jelöltlistát készít. Az a jelölt szerzi meg a nyolcéves mandátumot, aki az összes parlamenti képviselő szavazatának a többségét megszerzi.

A horvát alaptörvény értelmében az alkotmánybíróság feladatai:¹⁰⁵

- ☐ Törvények alkotmányossági vizsgálata.
- ☐ Egyéb általános jogi aktusok alkotmányossági és törvényességi vizsgálata.
- ☐ Alkotmányerejű törvény alkotmányossági és törvényességi vizsgálata.
- ☐ Alkotmányjogi panasz.
- ☐ Az alkotmányosság és törvényesség végrehajtását figyelemmel kíséri.
- ☐ Joghatósági vitákban dönt a törvényhozás, végrehajtás és igazságszolgáltatás között.
- ☐ Dönt a köztársasági elnök vád alá helyezéséről alkotmányvétség esetén.
- ☐ Felügyeli a politikai pártok működésének alkotmányosságát.
- ☐ Dönt választási és népszavazási viták esetében.
- ☐ Egyéb feladatok, melyeket az alkotmány vagy más törvények a hatáskörébe utalnak.

¹⁰⁴ *Povijest hrvatskog Ustavnog sudovanja*. Forrás: http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_o_sudu&m1=15&m2=0&Lang=hr (Letöltve: 2013.01.11.)

¹⁰⁵ *Nadležnost Ustavnog Suda Republike Hrvatske*. Forrás: <http://www.usud.hr/default.aspx?Show=nadleznost&m1=15&m2=26&Lang=hr> (Letöltve: 2013.01.11.)

4. SZLOVÉNIA

Szlovénia esetében az első alkotmánybíróságot már 1963. június 15-én létrehozták, amikor kinevezték az elnököt és további nyolc bírót.¹⁰⁶ Ez az intézmény azonban nem felelt meg a függetlenségi kritériumnak. Az első valóban önálló alkotmánybíróságot 1991. december 23-án hozták létre.¹⁰⁷ Az alkotmánybíróságról szóló törvényt 1994-ben fogadták el, majd 1997-ben módosították, az eljárási szabályokat pedig 2007-ben módosították. Az alkotmánybíróság jelenleg kilenctagú testületként működik. A jelölés az államfőt illeti meg, a Képviselőház pedig megválasztja őket az összes képviselő többségének a szavazatával kilenc évre, mely funkció nem újítható meg.¹⁰⁸ Az alkotmánybíróság elnökét a tagok titkos szavazás útján választják meg három évre.¹⁰⁹ Szigorú összeférhetetlenséget határoztak meg számukra, így nem lehet alkotmánybíró, aki más állami tisztséget lát el, helyi önkormányzati tisztségviselő vagy valamely pártnak, vagy érdekszervezetnek a tagja.¹¹⁰ A szlovén alkotmánybíróság hatásköreit két csoportra oszthatjuk annak megfelelően, hogy milyen jogszabályból erednek a feladatai:¹¹¹

a. Alkotmányban meghatározott hatáskörök:

- ☐ Törvények alkotmányossági vizsgálata.
- ☐ Törvények és egyéb általános jogi aktusok ratifikált nemzetközi szerződéseknél és a nemzetközi szabályok alapelveinek való megfelelése.
- ☐ Egyéb általános jogi aktusok alkotmányossági és törvényességi vizsgálata.
- ☐ Helyi önkormányzati rendeletek alkotmányossági és törvényességi vizsgálata.
- ☐ Alkotmányjogi panaszok kivizsgálása.
- ☐ Állami szervek és helyi önkormányzatok, valamint helyi önkormányzatok egymás közötti hatásköri vitája.
- ☐ Bíróságok és más állami szervek közötti jogalkalmazási viták.
- ☐ A köztársasági elnök, a parlament és a kormány közötti hatásköri vita.
- ☐ Politikai pártok felügyelete.
- ☐ Választási viták kivizsgálása.
- ☐ Köztársasági elnök, a miniszterelnök és a miniszterek felelősségre vonása.
- ☐ Nemzetközi szerződések alkotmányos vizsgálata a ratifikációs szakaszban.

b. Törvényekben meghatározott hatáskörök:

- ☐ Európai parlamenti választásokkal kapcsolatos viták.
- ☐ Képviselő mandátumának felfüggesztése kapcsán felmerülő vitában.
- ☐ Alkotmánymódosítás vizsgálata.
- ☐ Helyi népszavazások kapcsán felmerülő viták esetén.
- ☐ Dönt a helyi képviselőtestületek feloszlásáról és polgármesterek felfüggesztéséről.

5. MONTENEGRÓ

A Montenegrói Alkotmánybíróságot 1963-ban alapították meg, csakúgy, mint a jugoszláv föderáció többi tagállamában. Az alkotmánybíróságról szóló törvényt ugyanezen évben fogadták el, majd a tényleges működését 1964. február 15-én kezdte meg.¹¹² A montenegrói alkotmánybíróság történetében két korszakot tudunk megkülönböztetni: egyrészt a szocialista időszakban való működését (1963-1992), másrészt a társadalmi-politikai rendszerváltás utáni tevékenységét (1992-től napjainkig), melytől kezdve valóban független intézményként ügyel az alkotmányosság, törvényesség és az emberi jogok tiszteletben tartására. A régi-új alkotmánybíróságot 1992-től függetlenítették a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalmi ágától, tehát egy olyan intézmény jött létre, mely az igazságszolgáltatáson is kívül található. A montenegrói taláros testület feladata volt kezdetektől fogva a törvények és más jogszabályok alkotmányossági vizsgálata. 1992-től új hatáskörként megjelent a választások törvényességi felügyelete és a vitás kérdésekben való döntéshozatal, továbbá a pártok és egyesületek felügyelete. Új feladat körként ekkor jelent meg az alkotmányjogi panasz kivizsgálása is a testület munkájában, mely immáron kontra-diktatórikus elveken alapult. Montenegró

¹⁰⁶ *Position*. Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/position/> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹⁰⁷ *Republic of Slovenia Constitutional Court. About the Court. Position*.

Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/> (Letöltve: 2012.08.06.)

¹⁰⁸ Szlovén Köztársaság Alkotmányának 163. és 165. szakasza.

¹⁰⁹ *Republic of Slovenia Constitutional Court. About the Court. Organisation*.

Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/organisation/> (Letöltve: 2012.08.06.)

¹¹⁰ Szlovén Köztársaság Alkotmányának 166. szakasza.

¹¹¹ *Jurisdiction*. Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/jurisdiction/> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹¹² *Istorijat Ustavnog Sud Crne Gore*. Forrás: <http://www.ustavnisudcg.co.me/slike/ustavnisud/osudu.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

parlamentje a függetlenségi népszavazása után, 2007-ben új alkotmányt fogadott el, mely a korábbi öt főről hét főre bővítette a taláros testület létszámát. A Montenegrói Alkotmánybíróság hét tagját kilenc évre nevezik ki, akik maguk közül három évre elnököt választanak. Az alkotmánybíróvá válás feltétele, hogy elismert jogász legyen a jelölt, továbbá legalább 15 éves szakmai múlttal rendelkezzen.¹¹³ Az alkotmánybíróság hatásköre tovább bővült 2007-ben, ugyanis független államként a taláros testület megkapta a nemzetközi szerződések alkotmányossági vizsgálatának lehetőségét is.¹¹⁴

A 2007-ben elfogadott montenegrói alkotmány 149. pontja a következő hatásköröket fogalmazza meg:¹¹⁵

- A jogszabályoknak az alkotmánnyal, ratifikált és kihirdetett nemzetközi szerződésekkel való összhangját.
- Egyéb jogszabályoknak és általános aktusoknak az alkotmánnyal és a törvényekkel való megfelelését.
- Azon panaszok kivizsgálását, melyek sértik az emberi jogokat és szabadságokat, melyeket az alkotmány garantál (az összes jogorvoslati lehetőség kimerítése után) – alkotmányjogi panasz.
- A köztársasági elnök alkotmányértésének kivizsgálása.
- A joghatósági viták kivizsgálása a bíróságok és más állami szervek, az állami hatóságok és a helyi önkormányzatok, valamint a helyi kormányzati szervek között.
- A politikai pártok és nem kormányzati szervezetek törvényes működésének felügyelete és betiltása.
- Azon választási és népszavazási viták eldöntése, melyek nem tartoznak más bíróságok hatáskörébe.
- Az állami szerveknek háború idején vagy vészhelyzetben hozott döntéseinek alkotmányossági vizsgálata.
- Egyéb feladatok ellátása, melyre az alkotmányt a hatáskörébe utal.

6. MACEDÓNIA¹¹⁶

Macedónia esetében szintén 1963-ban történt meg a föderatív alkotmánynak köszönhetően az alkotmánybíróság felállítása, mely a többihez hasonlóan 1964. február 15-én kezdte meg működését. Első hatásköre a belső jogi aktusok alkotmányossági felülvizsgálata volt, de még az 1976-os módosítás következtében sem rendelkezett a taláros testület a megsemmisítés vagy a hatályon kívül helyezés lehetőségével, csupán a végrehajtás felé jelezhetette ezen ellentmondásokat, akik elvégez(het)ték a jogszabályok módosítását.¹¹⁷ Macedónia az 1991. szeptember 8-án kikiáltotta függetlenségét, majd 1991. november 17-én elfogadták az új alkotmányt is, mely megváltoztatta az alkotmánybíróság helyzetét is. A „rendszerátalakítás” után a macedón taláros testület immáron független szervként működhetett, és felel az alkotmányosság, törvényesség betartásáért, valamint az alapvető jogok és szabadságok tiszteletben tartásáért. Az új alkotmány értelmében a macedón alkotmánybíróság mindhárom hatalmi ágon kívül helyezkedik el, így őrködve az alkotmányosság és törvényesség felett. A hatályos alkotmánybíróságról szóló törvényt 1992. október 7-én fogadták el.¹¹⁸

Az alkotmánybíróság kilenc tagját a törvényhozás választja meg kilenc évre; fontos szabály, hogy aki betöltötte már a taláros tagságot, az nem választható újra. Az alkotmánybíróság tagjai saját soraikból választanak elnököt három évre.¹¹⁹ A testület tagjait a törvényhozás választja meg az összes parlamenti képviselő többségének a szavazatával. A kilenc tagból hatnak a többségi nemzethez kell tartoznia, míg három tagnak a kisebbségek közül kell kikerülnie.¹²⁰ A macedón alkotmánybíróság az 1991-es alkotmánnyal megkapta a jogszabály megsemmisítésének vagy hatályon kívül helyezésének a lehetőségét is.¹²¹

A macedón alkotmány 110. szakasza értelmében az alkotmánybíróság hatáskörei a következők:¹²²

- Dönt a törvények alkotmányossági vizsgálatáról.
- Dönt a nemzetközi szerződéseknek és más jogszabályoknak az alkotmánnyal és törvényekkel való vizsgálatáról.
- Védi a szabadságokat és jogokat (az egyén és polgár vélemény-, gondolat-, és lelkiismereti szabadságát; a politikai társulás és az aktivitás szabadságát; valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmára ügyel, mely alapulhat nemi, faji, vallási vagy a nemzeti, társadalmi vagy politikai hovatartozáson;) – alkotmányjogi panasz.

¹¹³ Sastav Ustavnog Suda i biografija sudija. Forrás: <http://www.ustavnisudcg.co.me/slike/ustavnisud/sudije.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹¹⁴ Istorijat Ustavni Sud Crne Gore. i.m.

¹¹⁵ Nadležnost Ustavnog Suda Crne Gore. Forrás: <http://www.ustavnisudcg.co.me/slike/ustavnisud/nadleznost.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹¹⁶ A tanulmányban Macedónia alatt a nemzetközi közösség által használt Former Yugoslav Republic Of Macedonia-t (FYROM) értem.

¹¹⁷ History. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹¹⁸ Legal Basis and Status. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹¹⁹ Organization. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²⁰ Constitution of Macedonia. IV. Constitutional Court of Macedonia. Article 109. (2).

Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²¹ Constitution of Macedonia. IV. Constitutional Court of Macedonia. Article 112.

¹²² Constitution of Macedonia. IV. Constitutional Court of Macedonia. Article 110.

- Dönt joghatósági ügyekben a törvényhozói, végrehajtói és bírói hivatalok esetében.
- Dönt hatáskör összeütközés esetén az állami szervek és helyi önkormányzatok között.
- Dönt a köztársasági elnök felelősségre vonásáról.
- Dönt a politikai pártok és polgárok egyesületek alapszabályának és programjának alkotmányossági vizsgálatáról.
- Dönt egyéb kérdésekben, melyeket alkotmány hatáskörébe utal.

7. BOSZNIA–HERCEGOVINA

Bosznia–Hercegovinában szintén az 1963-as alkotmányozás folyamán alakították ki először az alkotmánybíróságot, melynek következtében ebben a tagállamban is 1964. február 15-én kezdte meg működését az alkotmányosság védelméért. A boszniai alkotmánybíróság joghatósága elsősorban normatív ellenőrzést tett lehetővé még ekkor, tehát a jogszabályok alkotmányossági és törvényességi vizsgálata, valamint az állami szervek, helyi önkormányzatok, továbbá a bíróságok hatáskör összeütközésének a kivizsgálása.¹²³ Az első délszláv háború lezárulása után fogadták el az Általános keret-megállapodást a békéért Bosznia–Hercegovinában (Daytoni megállapodás), melynek 4. melléklete tartalmazza az ország alkotmányát. Ez az 1995. december 14-én hatályba lépett alaptörvény határozza meg az alkotmánybíróság jogi keretét és hatáskörét.¹²⁴

Bosznia–Hercegovina Alkotmánybíróságnak kilenc tagja van.¹²⁵ A tagok megválasztása a következő módon alakul: négy tagot Bosznia–Hercegovina Föderáció Képviselőháza (bosnyák-horvát entitás) delegál; két tagot a boszniai Szerb Köztársaság parlamentje (szerb entitás); további három tagot pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) elnöke delegál konzultálva Bosznia–Hercegovina Elnökségével. A jelölés feltételét jelenti, hogy jogász végzettséggel kell rendelkezniük, valamint nagy erkölcsi tekintéllyel kell bírniuk. A két entitásból származó jelölteknek állampolgároknak kell lenniük, míg az EJEB elnöke által delegáltak nem lehetnek sem boszniai sem pedig a szomszédos országok állampolgárai.¹²⁶ A bírák megbízási ideje öt év. A háború utáni alkotmánybíróság felállítására 1997 májusában került sor, majd 1997. július 29-én elfogadták az eljárási szabályzatot, melyet napjainkig hat alkalommal módosítottak.¹²⁷ Az alkotmánybíróság elnökét a tagok titkos szavazással választják meg három évre.

Az alkotmány értelmében Bosznia–Hercegovina alkotmánybíróságának hatáskörei a következők:¹²⁸

- a) Az Alkotmánybíróság kizárólagos joghatósággal dönt, ha bármilyen vita merül fel az entitások között, illetve Bosznia–Hercegovina és az entitások között, valamint állami szervezet vagy szervezetek, illetve intézmények között; beleértve, de nem kizárólagosan:
  - azt, hogy egy testület úgy határoz, hogy különleges vagy párhuzamos kapcsolatot alakít ki egy szomszédos országgal összhangban van-e a szövetségi alkotmánnyal (beleértve Bosznia–Hercegovina szuverenitását és területi integritásáról szóló rendelkezéseket).
  - Bármely entitás alkotmánya vagy törvénye összhangban van-e a szövetségi alkotmánnyal. Felülvizsgálat indítására jogosult személyek: az Elnökség tagjai, a Miniszterek Tanácsának elnöke, a Parlamenti Közgyűlés bármely kamarájának elnöke vagy elnökhelyettese, a Parlamenti Közgyűlés képviselőinek egynegyede, továbbá az entitások törvényhozási képviselőinek egynegyede.
- b) Az Alkotmánybíróság fellebbviteli joghatósággal bír Bosznia–Hercegovina bíróságainak ítéletével kapcsolatban, amennyiben alkotmányossági aggályok merülnek fel.
- c) Az Alkotmánybíróság joghatósággal rendelkezik bármely törvény vizsgálatára, melynek összeegyeztethetősége függ az alkotmánnyal, az európai egyezményekkel, az emberi jogok és alapvető szabadságok és annak jegyzőkönyveivel, vagy olyan jogszabályok felülvizsgálatára, melyeknek hatálya általános szabályként a nemzetközi közjogról releváns a bírósági döntések meghozatalánál.

8. KOSZOVÓ

Koszovóban – mint a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság tartományában – 1963-ban döntöttek szövetségi példára az alkotmánybíróság létrehozásáról, mely gyakorlati működését csupán 1969-ben kezdte

¹²³ *About/Background.* Forrás: http://www.ccbh.ba/eng/p_stream.php?kat=503 (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²⁴ *About/ Constitutional Position.* Forrás: <http://www.ccbh.ba/eng/article.php?pid=1179&kat=503&pkat=509> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²⁵ *Constitutional of Bosnia and Hercegovina Article VI.* (1.a.).

Forrás: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²⁶ *Constitutional of Bosnia and Hercegovina Article VI.* (1.b.)

¹²⁷ *About/Organisation.* Forrás: <http://www.ccbh.ba/eng/article.php?pid=1181&kat=503&pkat=509> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹²⁸ *Constitutional of Bosnia and Hercegovina Article VI.* (3.)

meg.¹²⁹ Valódi értelemben az 1971-es alkotmánymódosítás teremtette meg a taláros testület számára az alkotmányossági és törvényességi kontrollt. Az 1990-es alkotmány megszüntette a tartomány számára az önálló alkotmánybíróságot. A második délszláv válság után, a 2001. május 15-én elfogadott az Önkormányzatiság Ideiglenes Alkotmányos Kerete hozta létre a Legfelsőbb Bíróság Speciális Kollégiumát, mely az alkotmányos kérdésekkel volt hivatott foglalkozni, habár a gyakorlatban nem működött megfelelően. A függetlenség kikiáltása után 2008 májusában a köztársasági elnök és a kormányfő egy munkacsoportot hozott létre, melynek feladatául a leendő alkotmánybíróság jogszabályi háttérét kellett megvitatnia. A koszovói és nemzetközi intézmények részvevői, valamint a helyi és nemzetközi jogi szakértők bevonásával decemberre elkészült az alkotmánybíróságról szóló törvényt, melyet 2008. december 16-án elfogadott a parlament.¹³⁰ A testület az eljárási szabályokat végleges formában 2012. december 04-én fogadta el.¹³¹

A Koszovói Alkotmánybíróság kilenc tagból áll, akiket kilenc évre választanak meg, a funkció nem megújítható.¹³² A jelöltté válás feltételeként jogász végzettséget, nagy erkölcsi fedhetetlenséget és legalább tíz éves szakmai tapasztalatot írnak elő. Az alkotmánybírók megválasztásának szabályai szerint hat tagot a törvényhozás választ meg kétharmados többséggel, míg további két tagot a kisebbségek jóváhagyásával választ meg a parlament többsége. Az alkotmánybírókat a köztársasági elnök nevezi ki.

A Koszovói Alkotmánybíróság hatáskörei a következők:¹³⁴

- a. A parlament elnöke, a kormány, valamint az ombudsman jogosult kivizsgálások kezdeményezésére, hogy a törvények, az elnök, a miniszterelnök, a kormány, továbbá az önkormányzatok rendeletei összeegyeztethetők-e az alkotmánnyal.
- b. A parlament elnöke és a kormány jogosult kivizsgálások kezdeményezésére:
  - ☐ a parlament elnöke és a kormány közötti hatáskör összeütközések vizsgálatára;
  - ☐ a javasolt népszavazás összeegyeztethető-e az alkotmánnyal;
  - ☐ a rendkívüli állapot kihirdetése és a megtett intézkedések megfelelnek-e az alkotmánynak;
  - ☐ nemzetközi szerződés ratifikálása következtében létrejövő alkotmánymódosítás alkotmányos felülvizsgálata;
  - ☐ választási törvénytörések vizsgálása.
- c. Önkormányzatok által indított eljárásban az alkotmánybíróság vizsgálhatja a kormány jogsértő cselekedeteit, melyekkel az önkormányzatok jogait sértik, vagy csökkentik az önkormányzatok bevételeit.
- d. Legalább tíz parlamenti képviselőnek jogában áll nyolc napon belül az alkotmánybírósághoz fordulni valamely törvény elfogadásakor, ha alkotmányossági felülvizsgálatot kérnek. Legalább harminc parlamenti képviselőnek jogában áll az alkotmánybírósághoz fordulni, ha úgy vélik, hogy a köztársasági elnök megsértette az alkotmányt.
- e. Magánszemélyek akkor jogosultak az alkotmánybírósághoz fordulni, ha úgy vélik, hogy az állami hatóságok jogsértést követtek el az alkotmány által szavatolt egyéni jogaik és szabadságukban. (Csak azt követően fordulhatnak az alkotmánybírósághoz miután valamennyi jogorvoslati lehetőséget kimerítettek.)
- f. A bíróságok akkor jogosultak az alkotmánybírósághoz fordulni, ha úgy vélik, valamely általuk tárgyalt ügyben az alkalmazandó törvény alkotmányosértő lehet, így a vitatott törvény alkotmányossági felülvizsgálatát kérhetik.
- g. A parlament elnöke elfogadásra váró alkotmánymódosítással kapcsolatban vizsgálatot kérhet, hogy a leendő módosítás nem csökkenti-e az alkotmány második szakaszában foglalt alapvető jogokat és szabadságokat.

ÖSSZEGZÉS

A régióbeli államok eltérő megoldásokat alkalmaztak az alkotmánybíróságok létrehozásánál. Szerbiában 1963-ban hozták létre az első alkotmánybíróságot, majd 1990-ben újjáalakították, végül az alkotmányos rendszerváltás után 2006-ban immáron harmadszor szervezték újjá. Bonyolult jelöltállítási és választási eredmények után kerül megválasztásra a 15 bíró. Horvátország esetében szintén 1963-ra datálódik az első

¹²⁹ History. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,2> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹³⁰ Law on Constitutional Court. Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/Law_03-L-121_CCK.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

¹³¹ Rules of Procedure. Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gikk_rregullore_e_punes_2012_ang.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

¹³² Constitution of the court. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,26> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹³³ Jelenleg egy alkotmánybírói hely betöltetlen. *Sturcutre of the Court-Judges*. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,41> (Letöltve: 2013.01.11.)

¹³⁴ Functions. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,21> (Letöltve: 2013.01.11.)

taláros testület felállítása, majd 1990-ben újjáalakították. A testületet napjainkban tizenhárom bíró alkotja. Montenegróban már az 1963-as montenegrói alkotmány nevesíti az intézmény felállítását, melyre 1964-ben sor is került, majd 1992-ben a demokratizálódás jegyében újjáalapításra került sor.¹³⁵ A héttagú testületet az államfő nevezi ki a parlamenti jóváhagyás után kilenc éves mandátummal.¹³⁶ Bosznia-Hercegovinában is az 1963-as jugoszláv alaptörvény tett lehetővé először az alkotmánybíróság felállítását, majd 1995-ben hozták létre mai szervezetrendszerét.¹³⁷ Az kilenc tagot öt évre választják meg a következő megoszlásban: négy tagot Bosznia–Hercegovina Föderáció delegál, két tagot a boszniai Szerb Köztársaság, míg további három tagot az Európai Emberi Jogok Bíróságának elnöke delegálhat a szövetségi elnökséggel egyeztetve.¹³⁸ Macedóniában az 1964-es létrehozatal után 1992-ben már felállították az új szabályokon nyugvó testületet.¹³⁹ A parlamentet illeti meg az alkotmánybírák megválasztásának joga, akik kilenc tagot kilenc évre választanak meg.¹⁴⁰ Koszovóban az 1969-es alapítást követően csupán 2008-ben állították fel az önálló alkotmánybíróságot.¹⁴¹ A kilenc tagú testületben szokatlan szervezeti struktúrát hoztak létre, mivel egy elnökhelyettesi pozíciót is megalkottak.¹⁴² Szlovéniában az 1963-ban felállított szervezetet 1991-ben szervezték újjá.¹⁴³ Az alkotmánybíróság kilenc tagját kilenc évre a parlament választja meg és az államfő nevezi ki.¹⁴⁴ A koszovói alkotmánybíróság történetének bemutatásánál találtam egy utalást arra, hogy Vajdaság Autonóm Tartományának is volt alkotmánybírósága 1963 és 1990 között, azonban sajnálatos módon erről semmilyen forrást nem találtam. (A régióban működő alkotmánybíróságokról lásd az 1. számú táblázat.)

1. táblázat A régióbeli alkotmánybíróságok jellemzői

Ország	Alapítás éve	Tagok száma	Megbízatus ideje	Megválasztás módja
Szerbia	1963 (2006)	15	9 évre	5 főt a parlament, 5 főt az államfő és 5 főt a Szerbiai Semmitősbíróság.
Horvátország	1963 (1990)	13	8 évre	Parlament választja.
Montenegró	1963 (1992)	7	9 évre	Parlament választja.
Bosznia és Hercegovina	1963 (1995)	9	5 évre	4 főt a Föderáció, 2 főt a Szerb Köztársaság, 3 főt az Európai Emberi Jogok Bíróságának elnöke nevez ki.
Macedónia	1963 (1991)	9	9 évre	Parlament választja (6+3).
Szlovénia	1963 (1991)	9	9 évre	Parlament javaslatára az államfő nevezi ki.
Koszovó	1963 (2001)	9	9 évre	Parlament választja (7+2).

Forrás: a szerző munkája

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek:

Körösényi András–Tóth Csaba–Török Gábor: *A magyar politikai rendszer*, Osiris Kiadó. Budapest. 2005.
Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Osiris Kiadó. Budapest. 2007.

Internetes források:

About/ Constitutional Position. Forrás: <http://www.ccbh.ba/eng/article.php?pid=1179&kat=503&pkat=509> (Letöltve: 2013.01.11.)
About/Background. Forrás: http://www.ccbh.ba/eng/p_stream.php?kat=503 (Letöltve: 2013.01.11.)
About/Organisation. Forrás: <http://www.ccbh.ba/eng/article.php?pid=1181&kat=503&pkat=509> (Letöltve: 2013.01.11.)
About the Court/Institution/Position. Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹³⁵ *Constitutional Court history.* Forrás: <http://www.ustavnisudcg.co.me/engleska/istorijate.htm> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹³⁶ *About the Court/Justice.* Forrás: <http://www.ustavnisudcg.co.me/engleska/sudijee.htm> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹³⁷ *O Sudu.* Forrás: <http://www.ccbh.ba/srp/article.php?pid=1171&kat=603&pkat=609> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹³⁸ *Constitution of Bosnia and Hercegovina, Article VI: Constitutional Court.*

¹³⁹ *Za Ustavnog sud/Istorijat.* Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹⁴⁰ *Za Ustavnog sud/Sostav i organizacija.* Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹⁴¹ *History.* Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,2> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹⁴² *Organizational chart of the Constitutional Court.*

Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/organogrami_gjk_ang.pdf (Letöltve: 2012.01.23.)

¹⁴³ *About the Court/Institution/Position.* Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/> (Letöltve: 2012.01.23.)

¹⁴⁴ *Constitution/VIII: The Constitutional Court.*

Forrás: <http://www.us-rs.si/media/full.text.of.the.constitution.full.text.pdf> (Letöltve: 2012.01.23.)

About the Court/Justice. Forrás: <http://www.ustavisudcg.co.me/engleska/sudijee.htm> (Letöltve: 2012.01.23.)

Constitution/VIII: The Constitutional Court.
Forrás: <http://www.us-rs.si/media/full.text.of.the.constitution.full.text.pdf> (Letöltve: 2012.01.23.)

Constitutional Court history. Forrás: <http://www.ustavisudcg.co.me/engleska/istorijate.htm> (Letöltve: 2012.01.23.)

Constitutional of Bosnia and Hercegovina.
Forrás: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

Constitution of Macedonia. IV. Constitutional Court of Macedonia.
Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

Constitution of the court. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,26> (Letöltve: 2013.01.11.)

Functions. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,21> (Letöltve: 2013.01.11.)

History. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,2> (Letöltve: 2012.01.23.)

History. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

Istorijat suda. Forrás: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/38-100009/istorijat-suda> (Letöltve: 2013.01.11.)

Istorijat Ustavni Sud Crne Gore. Forrás: <http://www.ustavisudcg.co.me/slike/ustavisud/osudu.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

Nadležnost Ustavnog suda. Forrás: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/40-100013/nadleznost> (Letöltve: 2013.01.11.)

Jurisdiction. Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/jurisdiction/> (Letöltve: 2013.01.11.)

Law on Constitutional Court. Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/Law_03-L-121_CCK.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

Legal Basis and Status. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

Nadležnost Ustavnog Suda Republike Hrvatske.
Forrás: <http://www.usud.hr/default.aspx?Show=nadleznost&m1=15&m2=26&Lang=hr> (Letöltve: 2013.01.11.)

Nadležnost Ustavnog Suda Crne Gore.
Forrás: <http://www.ustavisudcg.co.me/slike/ustavisud/nadleznost.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

O Sudu. Forrás: <http://www.ccbh.ba/srp/article.php?pid=1171&kat=603&pkat=609> (Letöltve: 2012.01.23.)

Organization. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2013.01.11.)

Organizational chart of the Constitutional Court.
Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/organogrami_gjk_ang.pdf (Letöltve: 2012.01.23.)

Position. Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/position/> (Letöltve: 2013.01.11.)

Povijest hrvatskog Ustavnog sudovanja.
Forrás: http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_o_sudu&m1=15&m2=0&Lang=hr (Letöltve: 2013.01.11.)

Republic of Slovenia Constitutional Court. About the Court. Organisation.
Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/organisation/> (Letöltve: 2012.08.06.)

Republic of Slovenia Constitutional Court. About the Court. Position.
Forrás: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/> (Letöltve: 2012.08.06.)

Rules of Procedure. Forrás: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gjkk_rregullore_e_punes_2012_ang.pdf (Letöltve: 2013.01.11.)

Sastav Ustavnog Suda i biografija sudija. Forrás: <http://www.ustavisudcg.co.me/slike/ustavisud/sudije.htm> (Letöltve: 2013.01.11.)

Sturcutre of the Court-Judges. Forrás: <http://www.gjk-ks.org/?cid=2,41> (Letöltve: 2013.01.11.)

Szlovén Köztársaság Alkotmánya
Ustavni Sud Srbije. Forrás: http://www.ustavni.sud.sr.gov.yu/sastav/lat_index.php (Letöltve: 2011.12.08.)

Ustavni Sud Srbije. Forrás: http://www.ustavni.sud.sr.gov.yu/sudska_praksa/lat_bilteni.php (Letöltve: 2011.12.08.)

Za Ustavnog sud/Istorijat. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2012.01.23.)

Za Ustavnog sud/Sostav i organizacija. Forrás: <http://www.constitutionalcourt.mk/domino/WEBSUD.nsf> (Letöltve: 2012.01.23.)